

1379) [Μνήμη

Πρόκειται για έναν από

τους επιφανέστερους και πολυγραφότερους αρχιερείς της Εκκλησίας μας κι έναν από τους μεγαλύτερους οικουμενικούς πατριάρχες.

Ο κατά κόσμον Φωκάς γεννήθηκε περί το 1300 στη Θεσσαλονίκη από μητέρα εβραϊκής καταγωγής. Έλαβε εξαιρετική μόρφωση παρά του Θωμά Μαγίστρου, του

οποίου υπήρξε και υπηρέτης. Νωρίς ασπάσθηκε τον μοναχισμό και μετέβη στο όρος Σινά. Από εκεί ήλθε στον «ιερόν Άθωνα, τον χρυσούν όντως και φίλτατον, και πρόξενον των καλών εις όλους τους εις αυτόν οικήσαντας και οικούντας» κατα τον βιογράφο του.

Στην αρχή μόνασε στη Μονή Βατοπαιδίου, όπου γνωρίσθηκε και συνδέθηκε με τον άγιο Σάββα τον δια Χριστόν σαλό, του οποίου, όπως είδαμε υπήρξε άριστος βιογράφος. Κατόπιν μόνασε στη Μονη Μεγίστης Λαύρας. Ως Λαυριώτης μοναχός συνδέθηκε με τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, του οποίου υπήρξε επίσης εξαιρετικός βιογράφος, και υπέγραψε τον Αγιορειτικό Τόμο του 1339. Το 1342 διαδέχθηκε στην ηγουμενία τον Μακάριο, πού εκλέχθηκε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Η ηγουμενία του δεν ήταν δίχως προβλήματα. Η στάση του στο ησυχαστικό ζήτημα από την αρχή ήταν στο πλευρό του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Το 1346 έγραψε δύο λόγους† περί του θαβωρίου φωτός και κατά του Ακινδύνου.

Το 1347 εξελέγη μητροπολίτης της πρωτόθρονης Ηράκλειας με τον τίτλο «Πρόεδρος των υπερτίμων» από τον πατριάρχη Ισιδώρο. Το 1350 χειροτόνησε τον Αγιορείτη άγιο Κάλλιστο Α΄ πατριάρχη. Έλαβε μέρος στη Σύνοδο του 1351 για το ησυχαστικό ζήτημα, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο παρά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά και συνέταξε τον Τόμο των Πρακτικών της Συνόδου. Ο ίδιος πατριάρχευσε στον Οικουμενικό Θρόνο δύο φορές† 1353-1354 και 1364-1376. Το 1368 συνοδικά αναγνώρισε την αγιότητα του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και καθώρισε τη μνήμη του τη Β΄ Κυριακή των Νηστειών, συνθέτοντας την ιερά ακολουθία του, τακτοποιώντας οριστικά το ησυχαστικό ζήτημα και καταδικάζοντας τους αντιπαλαμιστές. Η πατριαρχεία του αγίου Φιλοθέου υπήρξε πλούσια σε σημαντική ποιμαντική δράση. Είχε μεγάλη συγγραφική και διοικητική δραστηριότητα Διηύθυνε τα εκκλησιαστικά θέματα με σύνεση και διάκριση, ώστε κατέστησε την Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως οικουμενικό φάρο. Εργάσθηκε σθεναρά κατά της οθωμανικής απειλής και της λατινικής προπαγάνδας, με την τόνωση και την ενότητα των Ορθοδόξων Ο πάπας Ουρβανός ο Ε΄ απέρριψε την πρότασή του για τη σύγκληση οικουμενικής συνόδου προς ορθή ένωση των εκκλησιών.

Ο άγιος Φιλόθεος χάρη στη μεγάλη του μόρφωση αναδείχθηκε σε εξαιρετικό και πολυμερή συγγραφέα. Τα πολλά του έργα μπορούν να διαιρεθούν σε δογματικά, αντιρρητικά κατά των Νικηφόρου Γρηγορά, Ακίνδυνου, Βαρλαάμ και Μανουήλ Πετριώτη, πολλά έργα του είναι αγιολογικά, και κυρίως Αγιορειτών αγίων, όπως Γρηγορίου Παλαμά, Γερμανού Μαρούλη, Ισιδώρου Βουχειρά και Σάββα Βατοπαιδινού, ως και Νικόδημου του Νέου† έγραψε επίσης περί της αγίας Ανυσίας, Δημητρίου Μυροβλύτου, Αγίων Άποστόλων, Τριών Ιεραρχών, Αγίων Πάντων, Ονουφρίου, Φεβρωνίας, Φωκά, Ιωάννου Χρυσοστόμου, Θεοδώρου Τήρωνος, Αποστόλου Θωμά και άλλα. Άλλα τέλος έργα του είναι ομιλητικά, ερμηνευτικά,

λειτουργικά, κανονικά, ιστορικά, ποιητικά, ευχολογικά και άλλα. Τα έργα του αγίου Φιλοθέου καλύπτουν όλους σχεδόν τους θεολογικούς κλάδους.

Υπήρξε βαθύς θεολόγος, θαυμάσιος συναξαριογράφος, ιδιαίτερα των συγχρόνων του Αγιορειτών, των οποίων τους βίους παρουσίασε υπόδειγμα για τους συμμαναστές του. Ως υμνογράφος διακρίθηκε για το βαθύ περιεχόμενο και το γλαφυρό ύφος, παρουσιάζοντας υψηλές δογματικές έννοιες, συναγωνιζόμενος αρχαιότερους ομοίους του. Ο άγιος ως Βατοπαιδινός μοναχός και Λαυριώτης ηγούμενος, μητροπολίτης Ηρακλείας και οικουμενικός πατριάρχης αγωνίσθηκε παντού και πάντοτε με αυταπάρνηση και αγάπη για την Εκκλησία, πού στη διακονία της έθεσε τον λόγο και τη γραφίδα του. Υπεράσπισε με σθένος την Ορθοδοξία, ανέπτυξε σχέσεις με τα άλλα πατριαρχεία, βοήθησε τις Σλαβικές Εκκλησίες, έξουδετέρωσε τις προσηλυτιστικές προσπάθειες των Λατίνων και αναδείχθηκε σε σεβάσμιο εκκλησιαστικό και εθνικό άνδρα. Παραιτήθηκε της πατριαρχείας το 1376 λόγω γήρατος και εκοιμήθη το 1379. Κηδεύτηκε με βασιλικές τιμές κι ετάφη στη μονή του Ακαταλήπτου. Ο τάφος του έγινε πηγή θαυμάτων.

Νωρίς τιμήθηκε ως άγιος κι αγιογραφήθηκε στο Καθολικό της μονής Ρασάβα της Σερβίας από συμπατριώτες του Θεσσαλονικείς ζωγράφους. Σε Καθολικά του Αγίου Όρους αγιογραφείται στις Λιτές μεταξύ των υμνογράφων. Στα τέλη του 18ου αιώνα ανώνυμος λόγιος Φιλοθείτης μοναχός έγραψε ωραία βιογραφία και ασματική ακολουθία. Στο Άγιον Όρος υπάρχουν τρεις κώδικες με τον βίο και την ακολουθία του αγίου Φιλοθέου. Νεώτερη ακολουθία σύνθεσε ο μοναχός Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης.

Η μνήμη του εορτάζεται την Ε΄ Κυριακή των Νηστειών, τιμάται και στις 11 Οκτωβρίου ως διάσημος ασκητής, μοναχός και φύλακας της Ορθοδοξίας, συγκαταλεγόμενος μετά των αγίων Φωτίου, Μάρκου του Ευγενικού και Γρηγορίου του Παλαμά.

Πηγή: Μοναχού Μωϋσέως Αγιορείτου, Βατοπαιδινό Συναξάρι, Έκδοσις: Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος, 2007